

ÇİNCE VE TÜRKÇEDEKİ “BAK-” FİİLİNİN ANLAMSAL DEĞERLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI*

Aliye Duman¹

ÖZET

Çalışmada “bak- / kàn” fiilinin Çince ve Türkçedeki “görmek, görünüm, ilgilenmek” gibi ortak anlamsal değerleri ve bunun yanı sıra Çince bu ilk anlamların dışında “yönlendir-, izin ver-, kullan-, e bağlı ol-”; Türkçede ise “ihtiyaç duy-, inan-, farkında ol-, gözük- (benzemek)” gibi farklı anlamsal terimlerin olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, Çince, bak-, kàn

Duman, Aliye. “Çince ve Türkçedeki “Bak-” Fiilinin Anlamsal Değerleri Açısından Karşılaştırılması”. *idil* 5.22 (2016): 537-546.

Duman, A. (2016). Çince ve Türkçedeki “Bak-” Fiilinin Anlamsal Değerleri Açısından Karşılaştırılması. *idil*, 5 (22), s.537-546.

* Bu çalışma daha önce ÇİNde zhonguo zhiwang (<http://goo.gl/DQIMjL>) Çince olarak yayınlanan çalışmanın derlenmiş halidir.

1 Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çin Dili ve Edebiyatı ABD, Araştırma Görevlisi

IN TERMS OF SEMANTIC COMPARISON OF VERB "LOOK" IN CHINESE AND TURKISH

ABSTRACT

The study revealed a comparison of found that, Chinese “kàn (to look)” and Turkish “bak- (to look)” all of them have such as meanings of “to look, to view, to look after, ” and like common semantic other meanings, and as well as in Chinese except of these meanings, there are also meanings of “to direct, to let, to use, to be connected” ;however Turkish has the meanings of “to need, to believe, to be aware of, to resemble” etc.

Key Words: Turkish, Chinese, to look, kàn

Giriş:

Bu çalışmada Türkçe ve Çincedeki sıklıkla kullanılan “bak-” fiilinin semantik açıdan karşılaştırılarak incelenmesi hedeflenmiş olup, bu doğrultu sonucunda yapı olarak birbirinden farklı iki dilin farklı biçimlerde kullanılmalarıyla birlikte, aynı zamanda gözlenen bu farklılıkların başka sebeplerinden de bahsedilmiştir.

Çince, Çin-Tibet dil ailesinden olup biçim birimi tek hecelilerdendir. Kitapta yazılan bir Çince karakter, Çincenin morfemine yani biçimbirimine göre kolay bir şekilde değerlendirip anlam kazanabilir ki bu oluşumda hemen hemen yine karakterin özü esastır. Aynı zamanda bu şekilde birçok farklı kelimeler meydana gelir. Hesaplara göre Çince 44300 tane kelime olup bunların sadece 3750’si karakterdir (Jin, 2007: 50).² Eski dilbilimciler Çincenin hep makro özelliğine değinmiştir. Çincenin özelliği olarak “bir karakterin tek başına bir anlam ifade edebilen, ses tonlamalı, kafiye uyumlu, yapısında kültürel varlığın da olduğu bir dil” vb. bilgileri öne sürmüşlerdir. Bu bilgiler Çincenin makro özelliğinin temeline değinmemizi gerektirir (Dai, 2014:9) Dildeki oluşumlarda parataksik biçim (çeşitli tutumlar), basit biçim, uyarlanabilir biçim ve bütünleştirilebilir biçim vardır. Sözcük ve cümlelerin oluşturulma yöntemlerine bakıldığında Çince benzer biçimler vardır. Çince çok güçlü müzikal seslerden oluşan bir yapıdadır. Çincenin yapısında aynı zamanda Çin kültürünün etkisini de görmek mümkündür (Jin, 2007:49).

Türkçe sondan eklemeli bir dildir. En önemli özelliği fiillerin sonuna ek alabilmesi olup fiilin sonuna gelen bu ekler farklı dil bilgisi işlevleriyle fiile kazandırılır. Örneğin şahıs eki, zaman tümleci vs. ekleri alabilir fakat fiilin kökünde bir değişiklik meydana gelmez, Türkçe dil yapısı ve anlam olarak da zengin bir dildir.

Türkçedeki “bak-” ile Çincedeki “kàn” fiillerinin anlamsal açıdan birçok benzerlikleri olduğu gibi farklılıkları da vardır. Çalışma bu açıdan bir karşılaştırma yapacaktır. Dil bir milletin düşünce yapısını ve kültürünü yansıtır. Bu açıdan bizler de iki dilin farklı ifade alışkanlıklarından bu iki milletin farklı düşünme özelliklerine sahip olduğunu göstermeye çalışacağız.

² Bu hesaplanan bilgiye ek olarak Modern Çince Sözlükte (2012 6.Basım) 13000 karakter ve 69000 kelime referans olarak gösterilebilir.

Çincedeki “kàn” ın Semantik Anlamı

Söz konusu olan bakmak fiili, modern Çince sözlükte 9 tane anlama indirgenmiştir:

1. kişi veya bir şeyle göz teması kurmak: *dizi izlemek*,
2. gözlemleyip değerlendirmek: *Baktığımda o çok tatlı biri*,
3. -e bağlı olmak; -e kararına bağlı: *Sınavı geçip geçemeyeceğin tamamen senin çalışmana bağlı*,
4. ziyaret ederek birisini görmek: *Duyduğuma göre Ali hastalanmış; onu görmeye gitsen iyi olur*,
5. bir tutumda bulunarak birisine bakmak: *Beni bir yabancı olarak görmesini istemiyorum*,
6. iyileştirmek: *Doktor Yu, annemi iyileştirdi*,
7. ilgilenmek, özen göstermek: *Tek başına yazık ona, rica ediyorum ona iyi bakın*,
8. İyi ya da kötü şeylerin olmasıyla sonuçlanabilecek durumlarda dikkatli olmayı önceden tahmin edebilmede kullanılır: *Baksana çayın soğumak üzere, hadi çayını içsene*,
9. fiil ya da fiil yapısında deneme anlamını ifade etmede kullanılır: *İyi bir sonuç almak istiyorsan önce birkaç gün uğraş bakalım* ³ (Modern Çince Sözlük, 2012: 725).

Bu değerlendirmede, Çince “kàn” yerine başka fiillerin kullanılabildiği durumların olduğu tespit edilmiş olup, bununla birlikte Çincedeki diğer bir farklı kullanımın ise fiilin yapısında bir değişiklik olmadan fiile zarf eklenerek istenilen anlam verilebildiği izlenimine ulaşılmıştır .

³ Bu bölümdeki anlamlarla birlikte verilen bütün örnekler Modern Çince Sözlük (Sosyal Bilimler Çin Akademisi (CASS) Dil Araştırmalarının Sözlük Editöryal Ofisi. Çin: Ticari Basım, 2012)’den alınmıştır.

Türkçedeki “bak-”ın semantik anlamı

Zhou Zheng Qing ile Zhou Yun Tang’ın editörlüğünü yaptığı Türkçe Çince sözlükte Türkçede çok sıklıkla kullanılan “bak- (kan)” fiilinin 14 tane anlamı vardır:⁴

1. Bak- fiilinin akla gelen ilk anlamında: 瞧 (qiáo) , 看 (kàn) , 望 (wàng), 视 (shì):

Baktım ama göremedim. (我看了看, 但没有看到)

我看了看 (Wǒ kànle kàn) : baktım, 但是 (dànshi) : ama, 没看到 (Méi kàn dào) : göremedim

2. Aramak bulmak için bakmak: 寻找 (xúnzhǎo) , 寻觅 (xúnmì):

Çocuğa bakıver, acaba nereye gitti. (快去找孩子, 他能去哪儿呢)

孩子(háizi): çocuğa, 快去找(kuài qù zhǎo): bakıver, 能 (néng): acaba, 往哪里 (wǎng nǎlǐ): nereye, 他去了(tā qùle) gitti

3. -e yön belirtilmesinde; -e yöne doğru bakar anlamında) : 面向 (miànxiàng), 朝向 (cháoxiàng), 鸟瞰 (niǎokàn), 俯瞰 (fǔkàn), 俯视 (fǔshì)

Bu evin cephesi güneşe bakar. (这所房子向阳)

这 (zhè): bu, 所 (suǒ): ev için ölçü birimi, 房子的 (fángzi de): evin, 向阳 (xiàngyáng): güneşe bakar.

4. İhtiyaçlarını gidermek maksadıyla birisine bakmak: 照料(zhàoliào), 照顾 (zhàogù), 照看 (zhàokàn), 照应 (zhàoying), 看护 (kānhù)

Çocuğuna gül gibi bakıyor. (她把孩子伺候得像一朵花儿一样)

⁴ Bu bölümdeki anlamlarla birlikte verilen bütün örnekler Türkçe-Çince Sözlük (Zhou Zheng Qing ile Zhou Yun Tang’ın . Çin: Commercial Press, 2008)’den alınmıştır.

把孩子 (bǎ háizi): çocuğuna, 一朵花儿 (yī duǒ huā er): bir çeşit çiçek, 一样 (yīyàng): aynı, 伺弄 (cì nòng): bakmak, yetiştirmek

5. Bir aileyi geçindirmek anlamında kullanılan bak-: 抚养 (fùyǎng), 赡养 (shànyǎng), 供养 (gòngyǎng), 养活 (yǎnghuo)

Beş çocuklu bir aileye bakıyor. (他养活着一个有五个孩子的家)

五 (wǔ): beş, 有孩子的(yǒu háizi de) : çocuklu, 一个(yīgè) : bir tane, 有(yǒu): sahiplik, var,家(jiā): aile, 养活(yǎnghuo) : geçindirmek; aileye bakmak, 着(zhe) : devamlılık belirten tümleç

6. Sorumlu tutulmak, yapmak mecburiyetinde olup işlerin sana kalması, sana bakması: 指望(zhǐwàng), 期待(qídài)

Evin bütün işleri bana bakıyor. (家里所有的事都指望着我) 家里的(jiālǐ de)

evin, 所有(suǒyǒu) : bütün, 事部(shì bù) : işleri, 向我(xiàng wǒ) : bana, 指望着(zhǐwàngzhe) : bakıyor

7. Hastalık tanısı ve tedavisinde ilgilenmek anlamında: 医治(yīzhì), 诊治(zhěnzhi) : *Hastalığınıza hangi doktor bakıyor?*

(是哪位医生给您看的病?)

你的病(nǐ de bìng): hastalığımıza, 哪位(nǎ wèi) : hangi, 医生(yīshēng) : doktor, 给您(gěi nín) : ana, 看(kàn) : bakıyor

8. Kontrol etmek, denetlemek için araştırmak, incelemede bulunmak, bakmak: 察看(chákàn), 查看(chákàn), 尝试(chángshi), 查帐(cházàng)

Git bak bakalım, evdeler mi? (你去看看, 他们在家吗?)

去(qù) : gitmek, 看看(kàn kàn) : bak bakalım, 他们在家(tāmen zàijiā) : evdeler, 吗(ma) : mi

9. Bir işten sorunlu olmak anlamında kullanılan bakmak:负责 (fùzé), 掌管 (zhǎngguǎn)

Pasoport işine polis bakar. (护照事宜由警察负责。)

护照 (hùzhào) : pasoport, 事宜 (shìyí) : iş, 警察 (jǐngchá) : polis, 负责 (fùzé) : sorumlu

10. Bir işin oluşunun diğer bir işe bağlı olması anlamında kullanılan bakmak:需要 (xūyào), 依赖 (yīlài)

Bu işin bitmesi on güne bakar. (完成这项工作需要10天时间。)

这 (zhè) : bu, 这项工作 (zhè xiàng gōngzuò) : bu işin, 完成 (wánchéng) : bitmesi, 十(shí) : on, 天(tiān) : gün, 需要 (xūyào) : gerekir, bakar

11. Aldırma, kulak verme anlamında kullanılan bakmak:重视 (zhòngshì), 关心 (guānxīn), 注意 (zhùyì), 留心 (liúxīn), 相信 (xiāngxìn), 信任 (xìnrèn)

Sen onun söylediğine bakma! (你别听他胡说八道!)

你 (nǐ): sen, 别听(bié tīng) : bakma (dinleme,aldırma), 他的(tā de) : onun, 胡说八道 (húshuō bādào) : söylediğine (saçmalıklarına)

12. Renklerin birbirine yakın olması, benzemesi konusunda kullanılan bakmak : 颜色 (yánsè) 相象(xiāngxiàng), 相似 (xiāngsì), 相仿 (xiāngfǎng) : *Bu kumaşın rengi yeşile bakıyor. (这块布料的颜色与绿色相靠。)* : 这(zhè) : bu, 布料的(bùliào de) : kumaşın, 颜色 (yánsè): renk, 绿色(lǜsè) : yeşil, 相靠(xiāng kào): benzer, bakar

13. 明白 (míngbái), 意识到 (yìshí dào), 察觉 (chájúé) : Bir olayın olmasını önceden tahmin edip ona göre duruma bakmak anlamında kullanılan bakmak: *Baktı ki kavga çıkacak, oradan hemen uzaklaştı. (他意识到将要发生争吵，便立刻离开了)*

那里。)他意识到(tā yìshí dào) : baktı ki, 争吵(zhēngchǎo): kavga, 将要发生(jiāngyào fāshēng) : çıkacak, 从那里(cóng nàlǐ) : oradan, 便立刻(biàn lìkè) : hemen, 离开了(líkāile) : uzaklaştı

14. 不为别的事分心 · 专心于手头或眼前的事 : Başka şeylerle uğraşmayıp elindeki ya da önündeki işe yoğunlaşmak, önündeki işe bakmak anlamında kullanılan bakmak: *Yemek yemene bak!* (吃你的饭吧!): 饭(fàn): yemek , 吃(chī) : yemek yemek, 看(kàn) : bakmak, *Vaktini güzel geçirmeye bak!* (玩,你的吧!): 玩(wán): keyfine bakmak, eğlenmek, 你的(nǐ de): senin, 吧(ba) : tavsiye ederken kullanılanım (Zhou, 2008:84).

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlükte “bak-” fiilinin 17 tane anlamı olup çalışmada karşılaştırma açısından daha sağlıklı sonuç alabilmek için “Zhou, 2008 Sözlüğünden” faydalanılmıştır.

Çincedeki “kàn (看)” ile Türkçedeki “bak-” Fiillerinin Semantik Karşılaştırması

Çincedeki “kàn” ile Türkçedeki “bak-” fiillerinin aynı olan anlamları:

视(shì):Birinci anlamı görme duygusunu karşılayan bakmak,

看望(kànwàng): hasta bir kişiyi ziyaret etmek anlamında kullanılan bakmak,

照看(zhàokàn): ilgilenmek, çocuk büyütmek anlamında kullanılan bakmak,

看管(kānguǎn): bir işten sorumlu olmak konusunda kullanılan bakmak,

看待(kàndài): yoklamak, incelemede bulunmak anlamındaki bakmak,

阅读(yuèdú): kitap okumak anlamında kullanılan bakmak,

小心(xiǎoxīn): kişinin kendisine ya da sorumlu olduğu kişiye dikkat etmesi anlamında kullanılan bakmak fiili.

Çincedeki “kàn” ile Türkçedeki “bak-” fiillerinin farklı olan anlamları:

Çincede Türkçeden farklı anlamda kullanılan bakmak fiili, fiil yapısında deneme anlamını ifade etmede kullanılır iken ayrıca iyi ya da kötü şeylerin olmasıyla sonuçlanabilecek durumlarda dikkatli olmayı önceden tahmin edebilmede zamanlarında kullanılır.

Türkçede ise Çinceден farklı olarak daha fazla anlam çeşitliliği mevcut olup, bir şeyi bulmak için kullanılan bakmak; bir şeyin yüzü bir yöne doğru olmak anlamında kullanılan bakmak; aileyi geçindirmek anlamında kullanılan bakmak; bir işin birine kalması anlamında kullanılan bakmak; kontrol edip araştırıp bulmak maksadıyla kullanılan bakmak; bir işi yapmakta zorunlu veya sorumlu bulunulan durumda kullanılan bakmak; bir olay için bir şeyin gerektiği zaman, mecburi tutulduğu zaman kullanılan bakmak; bir şeye aldırış etmek manasında kullanılan bakmak; renklerin birbirine benzediği durumlarda kullanılan bakmak; bir olayın önceden gerçekleşeceğini tahmin ederken kullanılan bakmak; bir şeyi önemsememekte kullanılan bakmak fiili gibi anlamlar vardır.

Sonuç

Bu çalışmada Çincedeki “kàn” ile Türkçedeki “bak-” fiillerinin her iki dilde sahip oldukları ortak ve farklı semantik özellikleri ortaya konulmuştur. Sonuç olarak bir değerlendirme yapacak olursak Türkçe ve Çince “bak- / kàn” fiilleri geniş bir anlam yelpazesıyla yüksek bir oranda kullanılmaktadır. Ayrıca Türkçedeki “bak-” fiili cümlede yer alışı bakımından incelendiğinde “bak-” hâliyle kullanılırken Çince “kàn(看)” fiili öncesinde ve sonrasında bir zarfla birlikte ya da yerine başka bir karakter kullanılarak yer alır. Yukarıda verilen Türkçe ve Çincedeki anlamlar analiz edildiğinde “bak-” fiili farklı fonksiyon ve yapılarla kullanılsa dahi ilgili tüm anlamların görme duyusuyla bağlantılı olduğu görülür.

Kaynakça

Aydın Ali. Türk Öğrencilerin Yapmış Olduğu Çince Fonetik Yanlışlıklar ve Önlemleri. Çin: Hebei Medya Üniversite Dergisi, 2012.

Sosyal Bilimler Çin Akademisi(CASS) Dil Araştırmalarının Sözlük Editoryal Ofisi. Modern Çince Sözlük. Çin: Commercial Press 6, 2012.

Dai Yan Sha. Çincenin Karakterleri nelerdir. Çin: Journal of Yunnan Teachers University, 2014.

Du Ting. Türkiye Fatih Üniversitesi Çince Bölümü Öğrencileriyle, Çince Öğretimi Sırasında İngilizcenin Aracı Dil Yapılmasının Stratejik Araştırması. Çin: Xibei Teachers Üniversitesi, 2013.

Jin Ye Wen. Çince Karakterlerin Keşfi ve Öğrenme Kuralları. Çin: Journal of Fuyang Teachers College (Social Science), 2007.

Li Zhi Yu, Zhou Zheng Qing. Türkçe(1.Basım). Pekin: Yabancı Dil Öğretimi ve Araştırması Yayınevi, 2004.

Zhou Tong Yan. Modern Çince "bak-"Sözdizimi Biçim Çalışması. Çin: Shayang Shifan Kolej Dergisi, 2005.

Zhou Zheng Qing ve Zhou Yun Tang. Türkçe Çince Sözlük. Çin: Ticaret Yayınları, 2008.